

Volodymyr Pohrebennyk. Academician Petro Khropko as a organizer and a main author of the university's Histories of the Ukrainian Literature.

Introduction. The role and the signification, the scientific-pedagogical results of long-years activity by academician Petro Panasovych Khropko as a organizer and a main author of the university's Histories of the Ukrainian Literature are analyzed.

Purpose. To investigate this process in the context of scientific tradition Ukrainian Literature's Department National University named after Mykhajlo Drahomanov to prepare and to publish necessary textbooks for students speciality «The Ukrainian Philology». To describe the individual features of P.Khropko's scholar style as the polyhistorical creative manner.

Results. The theoretical and historical-literature content of significant chapters by Ph. D. (Philology) P.Khropko from such textbooks as «The History of the Ukrainian Literature of the end of XIX-th – the beginning of the XX-th centuries» (Kyiv, 1991), «The History of the Ukrainian Literature: the first decades of the XIX cc.» (Kyiv, 1992) and «The History of the Ukrainian Literature: 40-th-60-th, 70-th-90-th years» (2010) in the article is investigated. His innovation scholars ideas (about humanism Ukrainian Literature, its national originality, international connections and many others) is described, properly studied and evaluated.

Conclusion. The complex study of all acad. P.Khropko's scholar heritage gives us the perspective to found real coordinates of the scientist's innovation and his creative achievements, valuable distribution for the development of nation philology education and the ukrainian literary studies.

Key words: Ukrainian Literature, history, revue, chapter, literary «miniportrait», national originality, humanism, genre system.

УДК 821.161.2 Рильський, Клен

Ольга Смольницька

ДІОНІСІЙСЬКІ МОТИВИ У ПОЕЗІЇ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО І ЮРІЯ КЛЕНА

У статті здійснено компаративний аналіз вибраних віршів Максима Рильського і Юрія Клена, присвячених діонісійству. Розглянуто архетиповий образ Діоніса як експлікатуру і як імплікатуру. Виокремлено його іпостась – Загряя. Порівняно різдвяну і діонісійську символіку. Виявлено античний, кельтський, германський, український, універсальний контексти проаналізованих віршів.

Ключові слова: поезія, образ, символ, міф, божество, діонісійство.

Одним із принципів українського неокласицизму є аполлонізм (цю тезу стверджували самими неокласиками, зокрема в поезії М. Зерова, раннього М. Рильського та ін.). Ця особливість була і є в полі уваги українських літературознавців. Проте спостерігається інтерес і до діонісійського (вакхічного) струменя творчості «п'ятірного грона», особливо якщо врахувати, що саме цей напрям (хоча так прямо не названий) розвивався і трансформувався у творчості й зрілого М. Рильського. Слід зазначити, що протиставлення аполлонізму і діонісійства є дещо умовним. Перший принцип, хоч і більш гармонійний, ясний, стрункий, але неокласики, спираючись на нього, скоріше творили власну версію калокагатії [15].

Діонісійство неокласиків різних поколінь (у тому числі компаративно) вже досліджувалось авторкою статті [10 – 14]. Сам неокласичний дискурс неодноразово поставав і постає у полі зору сучасних науковців, виразно презентований в українських [1 – 2], [15 – 17] і зарубіжних джерелах, які найчастіше взаємопов'язані, оскільки створювались і створюються вітчизняними за походженням дослідниками – отже, можна стверджувати, скажімо, про українсько-польські розробки з неокласицизму [9]. Їхні праці мають і теоретичне, і практичне спрямування (наприклад, перекладознавче або перекладацьке) спрямування. Але є проблеми, що вимагають контекстуального висвітлення. Зокрема, це стосується творів, які або мало досліджувалися, або наводилися без необхідного для розуміння контексту. Натомість аналіз неокласичної спадщини у комплексі, на тлі вивчення доби чи переламу кількох діб, виявляє паралелі у поезіях раннього (неокласичного) і пізнішого поколінь (останнє стосується, зокрема, зрілого М. Рильського).

Поезія неокласиків алюзійна, інтертекстуальна, діалогічна. Фактично це «текст у тексті» (можна згадати «Ім'я Рози» Умберто Еко, де Вільям Баскервільський пояснює Адсону: щоб дізнатися, що написано у певній книзі, треба читати інші книги). Також символічні та архетипні ряди створюють інтерес і завдяки інтуїтивності, і завдяки теоретичному впливу інших джерел (у тому числі вражень від бачених неокласиками театральних вистав тощо). Зокрема, фактажем корисні здобутки кембриджської міфологічної (або міфологічно-

ритуальної) школи, до якої (хоч і з обмовками), з-поміж інших, найчастіше зараховують Р. Грейвза (Грейвса, Robert Graves). Цей дослідник (і сам письменник, зокрема поет), зокрема, стверджував: «найперше багатство поета – знання і розуміння міфів» [3, с. 34]. Матеріал античної, кельтської, германської міфології, наведений дослідниками цієї школи, художньо якраз відображається у проаналізованих текстах.

Мета статті – дослідити мотив діонісійства у вибраній поезії Максима Рильського і Юрія Клена (Освальда Бурггардта) – ранній і пізній. Її завдання: 1) окреслити неокласичну інтерпретацію античності; 2) проаналізувати культ Діоніса і його віддзеркалення у поезії М. Рильського і Юрія Клена; 3) дослідити ритуальну символіку Діоніса-Загрея, у тому числі відтворену в поезії названих авторів.

Неокласики запропонували свою версію античності – як нормальної світобудови на противагу ненормальній реальності. Це важливо знати, стикаючись із розбіжностями в аналізі античних культур. Зокрема, високе змалювання Діоніса, екстаз від злиття з божеством у природи і ліричного героя – учасника бенкету, митця, причетного до містерії (у раннього М. Рильського) може контрастувати з реальною оргіастичною практикою племен, чий культ було позичено еллінами (Діоніса греки вважали фракійським богом [3, с. 424]). Еволюцію богів і відносність високого та низького (не забуваймо, що Аполлон, якому служили творчістю неокласики, протилежний Діонісу), стверджував ще Р. Грейвз: «Набагато важливіше, ніж ім'я божества, в тому чи іншому місці або в той чи інший час, знати, які офіри приносили йому або їй. Влада бога не була незмінною. Наприклад, грецький бог Аполлон скоріше за все починав як демон-миша в доарійській тотемістичній Європі [звідси епітет «Аполлон Мишачий», також це і вовчий бог. – О. С.], поступово піднімаючись за допомогою сили, шантажу і обману до покровителя музики, поезії і мистецтв, а в деяких районах він навіть витіснив свого «батька» Зевса з підвладного тому всесвіту, ототожнюючись із Беліном, інтелектуальним богом світла [кельтське божество – О. С.]» [3, с. 12].

Діоніс (римський Вакх, Бахус) – син Зевса і Семели. Це бог, який умирає і воскресає; конфлікт і водночас намагання (хоча ілюзорне) римлянами поєднати Христа і Діоніса наведено у драмі «Руфін і Прісцилла» Лесі Українки. Позірно Адоніс, Таммуз, Озиріс, Діоніс та інші язичницькі боги «біографічно» нагадують – основними віхами – Христове життя. Їх спільними ознаками можна назвати: чарівне народження (таємне і від верховного божества), поневіряння за життя (оточення не впізнає божество, вважає його смертним), загибель від тортур та інших мук (символічно, що Діоніса роздерто), потім – воскресіння і залишення у вічності; спільний символ – баранець (агнець) [3, с. 512]. (Тут мається на увазі саме зовнішня – фабульна – подібність, а не принципи моно- і політеїзму). Р. Грейвз, досліджуючи вчення орфіків, наводив певну паралель із причастям: посвячені у культ Діоніса, потрапивши до Гадеса (царства мертвих, тобто в Аїд), пили козяче молоко: «Вони долучаються до козеняти, тобто безсмертного Діоніса, спочатку критського Загрея або Зевса, скуштувавши його плоть, і до його матері-богині-кози, у чиєму казані та у чиєму молоці він був зварений» [3, с. 279]. Також дослідник порівняв традиційну різдвяну виставу (її аналогом є вертеп, але якщо у вертепі грається народження Ісуса, то у Британії та деяких інших країнах йдеться і про Страсті Христові): «Головна подія – обезголовлення і відродження Різдяного Короля або Різдяного Дурня. Це – один з найбільш очевидних відгомонів дохристиянської релігії, що бере свій початок на стародавньому Криті. Фірміка Матерн в своєму творі “Про помилку язичницької релігії” розповідає, як критський Діоніс (Загрей) був убитий за наказом Зевса, зварений у казані і з'їдений титанами» [3, с. 512] (у первісній версії міфу бога роздерли жінки [3, с. 512–513] – агресивні жриці чи богині). Тобто народне християнство у цьому разі базується на трансформованому античному (і взагалі поганському) культі. Є версія, що 25 грудня – Різдво за григоріанським стилем – насправді припасоване до дати народження Загрея (при цьому наводяться факти і про солярний культ, народження Мітри – такі паралелі були відомі Лесі Українці та неокласикам). Звичайно, тут є багато версій, і розглядати

правдивість лише однієї не є завданням пропонованого дослідження, зосередженого на міфоритуальності.

Для студій у заявленому аспекті перспективний вірш М. Рильського зі збірки «Синя далечінь» (1922), написаний гекзаметром – «Грім одгремів, і солодкою млостю спокою...» (1921). (Усі цитати наводяться в оригінальному правописі, тому «одгремів» замість «одгримів», тощо). Цей твір уже було проаналізовано у порівнянні з діонісіємством символіста В'яч. Іванова [11], оскільки М. Рильський прямо навів епіграф із циклу російського поета «Антологія Розы: элегические двустишия» – X дистих «Гроза»: «Ржет кобылица, храпит жеребец, сотрясают копыта / Брачную пажить. В грозу радуйся, Роза земли!» [7, с. 126]. М. Рильський обігрує образи-символи грому і коней як сексуальних: гроза запліднює землю – відповідником таїнства є стосунки смертних. Підсумком містерії подана гармонія богів: «...по землі небожителі ходять блаженні: / Флейти торкається Пан, чашу підняв Діоніс» [7, с. 126]. Наслідком єднання з природою є: «Щастю нема берегів» [7, с. 126] – і тут починається творіння: енергійні, вітальні боги благословляють на творчість. Ліричний герой (учасник містерії – може, античний співець) ловить мить щастя як найвищу й пізнає таїну, підносячи профанну жінку до сакральної – ось чому виникає амбівалентний образ Гелени Прекрасної Троянської (хоча прямо не названий): «Тільки в цю хвилю ти нам найдорожча, богине! / Хай через тебе колись гордий упав Іліон, / Хай ти зрадлива, як жінка земна, Та не згине / Благословенна любов, дивна корона корон» [7, с. 126].

У компаративному ключі показовий вірш Юрія Клена «Січневий Діоніс» (збірка «Каравели», 1943) – за настроєм життєствердний, динамічний. Увиражений парними римами (не завжди точними, але милозвучними знахідками), цей текст змальовує появу Діоніса саме взимку, на тлі снігового пейзажу: «По сніжних кручах і заметах, / Де вітер гір без силвети / Сріблястим порошком заніс, / Іде наш рідний Діоніс. / За ним веселий натовп лине, / І креслить тирс його ялинний / Зигзаги в білому вогні...» [6, с. 82]. Діоніс тут не дарма «наш рідний»: це й згадка про неокласичне минуле (як уже згадувалося, діонісіємство не було цілком чужим «п'ятірному грону»), і ширше розуміння: описане у тексті явлення наближає язичницького бога до Ісуса Христа, особливо якщо врахувати спільну різдвяну символіку (розглянуто нижче). Білий колір, постійно згадуваний у вірші, означає смерть, на білість натякають епітети «сніжний», «сріблястий», лексема «мороз» тощо. Також одразу впадає у вічі символ вогню («білий вогонь»). Сніг і мороз здатні опеки холодом (як слово «стыд» однокореневе зі «студити», «стужа»), також сніг справді блищить – за дуже сонячної погоди навіть нестерпно для очей (як сіль). Можна продовжити асоціативний ряд і сформулювати оксюморон – «холодний вогонь». Але інший вогонь – навіть полум'я – з'являються наприкінці вірша: «І рве менад буремний спів / Плещуче полум'я плащів» [6, с. 82]. Плащі (менад і, вочевидь, інших учасників містерії) полум'яні, бо, скоріше за все, червоні, багряні. Вони мають у повітрі згортками, як полум'яні язички. І полум'я – сама екстатична ритміка танцю. Атрибут Діоніса за віршем – «білочадий смолоскип» [6, с. 82]. Це теж оксюморон, якщо розуміти образ як парафраз чи інший прийом для опису заметілі. Зовні сніг, який кружляє у хурделиці, нагадує біле полум'я. Але смолоскип асоціюється і взагалі з містеріями. Порівняння заметілі з танком (як і метелиць із жіночими персонажами – досить згадати Снігову Королеву, Льодову Діву, Королеву Заметілей) не нове, але тут цікаво обіграно діонісіємство (можливо, є й відгомін орфізму в опису співу, тобто гудінні та витті метелиць).

Для розуміння цього вірша треба знати, що одне з імен мінливого бога (здатного перетворюватися на багато істот і неістот) – Загрей. Цікаво ще те, що дослівно «Загрей» означає «терен», «терник» [3, с. 168]. Колючка, шип – і ритуальний атрибут цього божества, і сексуальна ознака. Якщо взяти до уваги традицію германського оздоблення помешкань терном, плющем (Діонісовий атрибут), глицею та іншою зеленню (що британець, але наполовину німець і наполовину кельт Р. Грейвз і зробив), то гіпотетично можна збагнути ще одну причину згадування етнічним німцем Освальдом Бурггардтом Діоніса саме як «січневого» (можливо, колоністська родина майбутнього поета й практикувала різдвяні вінки

або інші символи). Ця гіпотеза підтверджується рядками: «...креслить тирс його ялинний...» [6, с. 82] (тут і далі курсив мій. – О. С.). Цей тирс не жасминовий і не плющовий, хоча саме такі рослини з Еллади асоціюються з Діонісом, їх тримають менади (римські вакханки) ([11]). Хоча далі в Юрія Клена сказано: «Процвів *ясмiнами* твій шлях» [6, с. 82], але в даному контексті це інший символ, оскільки у поета жасмин асоціюється з весною, принесеною богом. Натомість *ялина* – світове дерево у різних народів, *arbor mundi*, *axis mundi*, символ вічного життя (бо вічнозелене) – звідси традиція ставити її як різдвяне і новорічне дерево. Також ялиця пов'язана з культом мертвих. Важливо знати й те, що це дерево *Пана* [5] (в еллінів), чий нестримний сексуальний екстаз уособлює природу; образ Пана, дещо близький Діонісу, було заново відкрили символісти. Ялина – це й дерево *германського Водана* [5] (Вотана, скандинавського Одіна). Отже, добір епітета «ялинний», а не «жасмінний» зумовлений, можливо, і ментальним чинником поета – етнічного німця і знавця німецької літератури (у тому числі, звісно, міфів). А ще в європейській традиції ялина – символ воїна, хоробрості, царських чеснот тощо [5].

Також у вірші недарма згадано *омелу* («Повиті вітками *омели*, / Свій гімн гуркочуть заметелі» [6, с. 82]). Вона відома як паразит, але також цій рослині різні народи приписували цілющі властивості; вона занесена друїдами; у скандинавській «Едді» саме з омели було зроблено смертоносного списа для Бальдра (оскільки з цієї рослини не взяли обітниці не завдавати шкоди світлому асу) тощо. Ця рослина єдина, яка вкрита листям у холодну пору (листя – зелене, ягоди – білі), її кольори священні [3, с. 320 – 321], а також відомо: «У стародавній Європі в середині літа Око Року заслiплювали омеловим колом, бо всі інші дерева (якщо вірити північній легенді) відмовилися це вчинити. Сьогодні Церква не заперечує оздоблення храмів на Різдво гілками падуба і плюща, але омелу забороняє як язичницьку» [3, с. 321]. Проте різдвяний звичай у Британії цілуватися під омелою (вочевидь, кельтський) досі практикується. Таким чином, у «Січневому Діонісі» реалії античні, але водночас і виразно локальні германські, українські та взагалі універсальні, це текст різних площин.

Більше впізнавані символи Діоніса – чаша і вино (аналогічно – у раннього М. Рильського). Метелиці-менади: «У борозни, де спить зерно, / Із чаш прозоре ллють вино» [6, с. 82], і це «Прозоре вино» може бути снігом. Далі у поетичних рядках «Зірчастий рониш дощ у глиб / Лісів...» [6, с. 82] автор синтезує античний образ бога із загальним. Діоніс відроджує, воскрешає землю, яка взимку відпочиває (але зима – це й алегорія смерті, як і сон). Діоніс тут виступає як воскреситель, і як Танатос, переможений Еросом. В Юрія Клена Ерос не такий експліцитний, як у вище проаналізованому вірші М. Рильського (де запліднення землі прямо ототожнюється із земними еротикою і сексом), але він сублімований у пейзажах; експліцитними «маркерами» виступають менади і сам Діоніс, імпліцитними – дощ, танок і співи метелиць.

Діонісійська символіка як нагадування про неокласичне минуле виринає і у вірші «Поетичне мистецтво» (1960 р.) пізнього М. Рильського. Ця поезія сприймається як неокласичний заповіт (хоча, звісно, не названий таким епітетом): «Слова повинні бути покiрні / Чуттям і помислам твоїм, / І рими мусять бути вірні, / Як друзі в подвигу святім» [8, с. 256]. У цих рядках твору поет оспівує інтуїцію як умову творчості і діонісійство. Про це свідчать рядки, де відображено процес творення: «Коли зринають порівняння, / Як з моря синього дельфiн: / Адже не знає він питання, / Чом саме тут зринає він!» [8, с. 256]. З одного боку, це може бути автобіографічним спостереженням: вірш написано у Гаграх, і поет міг бачити дельфiнів у Чорному морі. Також – зоологічний факт – їхня поява означає, що море втишується [4, с. 76]. Але *дельфiн* – це й частий символ у давньогрецькій міфології, атрибут різних божеств (скажімо, посланець Посейдона [4, с. 73]), у тому числі й *тотем Діоніса* (інший символ – пантера, або напівлев-напівлеопард [3, с. 357]). Пантера була і символом Христа – омонімічно до імені земного батька у неканонічних джерелах («Пантера», «Пандіра»). Але водночас цей звір – і гріховна алегорія, якщо згадати «Божественну комедію» Данте). За міфом, пірати хотіли продати Діоніса в рабство, уважаючи ввійманого

юнака звичайним смертним, але той наслав на них примарні видіння (вочевидь, гіпнозом), за допомогою чар оплів корабель виноградною лозою, перетворився на лева – і нажахані пірати пострибали у море, де перетворилися на дельфінів [4, с. 130]. Отож поезія, на думку М. Рильського, рятує виснаженого митця (як викраденого піратами Діоніса, або як бога під час жорстоких містерій, або як Оріона) від страшної реальності. Поет може загнуждати своє безумство (на протизвагу чистій вакхічності: Діоніс був здатний насилати божевілля на тих, хто його розгніває [4, с. 131]) класичною формою і увиразнюючи натхнення образами-символами (дельфін). Отже, розглянутий вірш майстерно змальовує реальну і метафоричну (навіть метафізичну) площину.

Тож проаналізовані вірші М. Рильського та Юрія Клена прозорі за стилем, чіткі за формою, але водночас дуже придатні для символічного і архетипного аналізу саме завдяки злиттю стрункої форми і складного, неоднозначного змісту. Плідними виявилися такі методи аналізу, як міфоритуальний, міфопоетичний, компаративний, символічний. Зокрема, виокремлено такі символи Діоніса, як тирс, ялина (тобто натяк на глицеві породи), омела, «ясмін» (жасмин), дельфін, чаша, вино, смолоскип, менади, січень, гімн. Це *експліцитні* символи. До *імпліцитних* образів-символів можна зарахувати землю, яка радіє тому, що бог її запліднить (він з'являється і божеством, і грозою), вологу (дощ, узагалі воду – у тому числі сніг). У неокласиків образ цього божества означає родючість, у переносному розумінні виступає як натхненник. Діоніс – це творення, творчість як процес (танок, запліднення), а не лише результат (здійснений натхненням автором твір, чи родюча земля). Символ самого бога Діоніса у поезії постає як складний, оновлений митцями ХХ ст. (як висока поезія; стихія інтуїції, підкорена класичній формі освіченого творця). Ліричний герой – цікава постать, яка є і сучасний автор, і творець поза часом, і учасник античних містерій, він посвячений в орфічний культ, причетний до таємниць природи. Це спільні для обох поетів ознаки. Але у М. Рильського Діоніс і його оточення скоріше античні (хоч і позначені французьким відгомном), а водночас іще й українські та універсальні патерни. В Юрія Клена античний світ переходить у германський. Усі досліджені вірші не є «літературщиною» і являють собою приклад натхнення, підкріпленого опрацьованими до того теоретичними джерелами з міфології, історії тощо (фактично міф міг стати рушієм у створенні поезії цих авторів). Робота має перспективу продовження з огляду на необхідність дослідження всього корпусу поетичної спадщини Юрія Клена та інших неокласиків, а також на різноманітність культу Діоніса в різних народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. Мистецтво рівноваги. Максим Рильський на тлі епохи. К.: Книга, 2012. 392 с.
2. Гальчук О. «...Не минає міг!» : Античний текст у поетичному просторі українського модернізму 1920-1930-х років : Монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2013. 552 с.
3. Грейвс Р. Белая Богиня: Историческая грамматика поэтической мифологии. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 656 с.
4. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 1008 с.
5. Ель [Электронный ресурс]. URL: <http://www.symbolarium.ru/index.php/%D0%95%D0%BB%D1%8C> (дата обращения: 04.01.2019).
6. Клен Ю. Каравели. Прага: Вид-во Юрія Тищенко, 1943. 143 с.
7. Рильський М. На білу гречку впали роси... Лірика. Вибране. 1918 – 1929 рр. Житомир: Котвицький В. Б., 2015. 238 с.
8. Рильський М. Спокійна творчості тривога: Вибрані поезії. Видання перероблене. К.: Дніпро, 2015. 512 с.
9. Сірик Л. Прагнення Європи: Творчість київських неокласиків. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013. 380 с.
10. Смольницька О. Античні паралелі у поезії Максима Рильського, Миколи Зерова і Леконта де Ліля: компаративний і перекладознавчий аналіз. *Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства* (збірник наукових праць). Ужгород, 2018. Вип. 23. С. 299–304.
11. Смольницька О. Діонісійство та солярна символіка у ліриці Максима Рильського і В'ячеслава Іванова: філософські засади інтелектуалізму. The 4th International youth conference – Perspectives of science and education (August 23, 2018). SLOVO\WORD, New York, USA. 2018. P. 65–78.
12. Смольницька О. Діонісійство у перекладах французької поезії Максимом Рильським: протизвага аполлонізму чи доповнення. Перспективи розвитку філологічних наук. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 9–10 лютого 2018 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. С. 49–53.

13. Смольницька О. Компаративний аналіз вибраної лірики Максима Рильського й вірша Ричарда Лавлейса «До Алтеї, з В'язниці»: підгрунтя гедонізму. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2017. Вип. 3. С. 76 – 83.
14. Смольницька О. Поетичний цикл Максима Рильського «Ріо-де-Жанейро» і збірка Віри Вовк «Чорні акції»: паралелі у змалюванні діонісійства і бразильського контексту. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches: Conference Proceedings, April 27–28, 2018*. Tbilisi: Baltija Publishing. P. 23–27.
15. Смольницька О. Філософсько-методологічні засади літературознавчих досліджень в Київському університеті кінця XIX – початку XX ст.: монографія. К., 2013. 208 с.
16. Стріха М. Улюблені переклади. К.: Пенмен, 2017. 770 с.
17. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. К.: Факт – Наш час, 2006. 344 с.

Olga Smolnytska. Dionysian motifs in the poetry by Maxim Rytsky and Yuriy Klen.

Introduction. The article presents a comparative analysis of selected poems by Maxim Rytsky and Yuriy Klen. Purpose. The analyzed texts describe or code the character of Dionysus (Bacchus) in the texts of the mentioned authors. Methods. The study uses such methods as: comparative (philological and mythological), symbolological, poetological. The facts about Dionysus (Zagreus) are borrowed from the studies of Robert Graves as full, comparative and because of the German-Celtic ethnicity of this scholar and writer. The facts about this deity are also based on the comparative religion studies. Results. The article proves the mental and educational factors as an influence on the archetypes and symbols. Especially, the context of the poem by Yuriy Klen about Dionysus in January is based on the German symbols, rites, archetypes, because the author was ethnical German. The archetypal character of Dionysus as an explication and as an implication is considered. The one of his hypostasis as Zagreus is drawn up. Originality. The Christmas and Dionysian symbols are compared. The ancient, Celtic, Germanic, Ukrainian, universal contexts in the analyzed poems are singled out. The study has disassembled such symbols of Dionysus in these texts as: cup, vine, maenads, dance, sing (and singing), thyrsus, jasmine, mistletoe, fir-tree, fire, mantle, dolphin and so on. Some symbols and deities are contaminated in the common ecstasy (Pan and Dionysus) in the analyzed poems. Conclusion. The research proves that the Dionysian motifs are transformed by neoclassic. These motifs are antique and French (the last one is transit) in the poems by early Maxim Rytsky because of the French education base of this poet, and Yuriy Klen made the Germanic system of the Dionysian motifs. But the common factors are the Antique and the Ukrainian contexts. The study also demonstrates that the Dionysian motifs and symbols as neoclassical retrospective are even in the late lyrics by Maxim Rytsky. Dionysus in the poetry of the Ukrainian neoclassic is not sexual deity only, but this character symbolizes inspiration and even poet as a person who can make the dialogue with sacral spheres during mysteries. The binary opposition of Eros and Thanatos in the texts is given.

Key words: poetry, poem, character, symbol, archetype, myth, rite, deity, Christmas, Dionysian aspect.

УДК 821.161.2-311.1(09)(092)

Світлана Хронюк

ПСИХОЛОГІЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У МАЛІЙ ПРОЗІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ТА СТЕФАНА КОВАЛІВА

У статті розглянуто питання про психологізацію малої прози Бориса Грінченка та Стефана Коваліва, її реалізацію художніми засобами всіх порухів душі персонажів: внутрішнього стану, думок, роздумів, переживань, мотивацію вчинків, зумовлених внутрішніми й зовнішніми чинниками для того, щоб показати нелегкий шлях внутрішніх колізій. Акцентується увага на художньому зображенні портретних характеристик, міміки і жестів, мовних зворотів і манери оповіді дійових осіб, художній деталі, опису пейзажу тощо. У дослідженні також простежено еволюцію розвитку психологізму в українській прозі 30-х – 90-х років XIX століття та специфіку його художнього втілення в текстах різних років.

Ключові слова: психологізм, психічний стан, внутрішній світ, почуття, характер, вчитель.

У літературному творі поняття психологізму включає в себе сукупність прийомів, які застосовуються для відображення власне суперечливого внутрішнього світу героя, тобто детального аналізу його думок, почуттів, глибоких переживань у всіх його складностях та суперечностях. **Мета роботи** – простежити, як і коли почали виникати та формуватися прийоми зображення психологізму в українській белетристиці XIX століття, від доби реалізму до періоду раннього модернізму, розглянути й проаналізувати психологізацію як один із засобів художнього втілення у прозових творах Б. Грінченка та С. Коваліва.

Методи дослідження – порівняльно-історичний (при зіставленні окремих творів чи окремих їх елементів та літератур різних культурно-історичних спільнот), формальний та структурно-семіотичний (для з'ясування композиційної специфіки творів та при аналізі внутрішньо текстових відношень), психоаналітичний (для визначення підсвідомих імпульсів автора, які виражаються через внутрішній світ літературного персонажа), герменевтичний (застосований для розуміння художнього твору через осягнення світоглядних особливостей